

Ps.-Vergils *Moretum*

med indledning, gloser og oversættelse.
Carsten Weber-Nielsen

Indledning

Lad mig begynde med at citere, hvad en kyndig kender af oldtidens litteratur har skrevet om digtet *Moretum*, nemlig Niels Møller¹: "Blandt de vergilianske Digte findes en Del, som man, trods vægtige Vidnesbyrd fra Oldtiden, i det 19. Aarh. har ment ikke kunde være af Vergil, nærmest fordi man syntes, at de ikke var ham værdige. Nu er man mere og mere tilbøjelig til at regne de fleste af dem for Vergils Ungdomsarbejder".

Og lidt senere: "Mest Tvivl vækker det lille Digt *Copa* og det længere *Moretum*, ikke paa Grund af deres Uværd; det er Samlingens bedste Stykker, glimrende hver i deres Tone, men Tonerne synes slet ikke vergilske ... *Moretum* skildrer blot, hvordan en fattig Husmand laver sig Davre. Det gøres helt faktisk, uden poetisk Stemningspynt, men med en nøjagtig indgaaende Realisme, der virker stærkt. Bonden staar op ved Hanegal en Vinternat, famler sig for med Hænderne, støder sig, men naar omsider Ildstedet, hvor der endnu stiger en tynd Røg fra den udbrændte Træklods, og Asken dækker glødende Emmer. Han bøjer sig ned over dem med sin Lampe, trækker Vægen frem med en Naal og puster paa Gløderne, til han langt om længe faar dem i Lue; saa tænder han Lampen, skærmer med Haanden Lyset mod Trækvinden og putter Nøglen i Døren til Kornkammeret. Lige saa detailleret omhyggelig fortælles det, hvordan han udmaaler Kornet, ælter Dejgen, bager Brødet, henter forskellige Urter i Haven, støder dem med Ost og Salt og Olje i en Morter, til han faar Salaten (*moretum*) færdig. Hans Tjenestekvinde tegnes ogsaa tydelig nok: hun havde Krølhaar, tykke Læber, mørk Lød, en bred Barm, hængende Bryster, en noget spids Mave, tynde Ben og brede Fødder."

Dette er blevet skrevet for nu over 70 år siden. Hvor meget er ændret siden Niels Møllers i øvrigt ganske sobre skildring?

Forfatterskab

At Vergil ikke er forfatteren til *Moretum*, er der bred enighed om i dag. Argumenterne er bl. a., at det ikke er nævnt mellem de ungdomsdigte, som opregnes i **Suetons** biografi over ham², og det er heller ikke nævnt af nogen antik kilde. Første gang det omtales, er i det såkaldte Murbach-katalog, der stammer fra det 9. årh.³

Det ville ellers være nærliggende nok at tillægge ham digtet: versemålet er det daktyliske heksameter, og emnet er hentet på landet.

¹ *Verdenslitteraturen*, Bind 1, København 1928, s. 546-548. Jeg støtter mig i det følgende til *The Ploughman's Lunch. A Poem Ascribed to Virgil*, edited with translation, introduction & commentary by E.J. Kenney, Bristol 1984.

² *Vit. Don.* 17-18.

³ Opkaldt efter et kloster i Alsace (Schanz-Hosius 2,89).

Hvorom alting er, tøver Kenney ikke med at karakterisere digteren som en *vir doctus*, da denne udmærket kender til den genre, han opererer indenfor.

Andre argumenter for ikke at tillægge digtet Vergil hentes fra en detaljeret analyse af digtet selv (se videre Kenney).

Personerne

Der optræder to personer i digtet: den gamle bonde Simulus og hans negerlavinde Scybale. Selv om digteren har sympati for sine figurer, må man indrømme, at navnene er talende: Simulus' navn har nok relation til adjektivet *simus*, der efter Jensen og Goldschmidt kan betyde 'flad, opadbøjet, fladnæset'. Scybales navn kan relateres til det græske ord *skybalon*, der betyder snavs el. fejeskarn. Der ligger derfor et ordspil i den scene (v. 49f), hvor hun har gjort arnen ren (med dét navn!). Andre glimt af humor møder vi der, hvor Simulus bander og svovler, fordi han får en kraftig odeur af hvidløg op i næsen (v. 105-108).

Skildringen af Simulus er meget detaljeret og påkalder sig navnlig interesse, fordi underklassen el. den arbejdende klasse er så underrepræsenteret i den latinske litteratur – og så er det ikke blot en simpel husmand, men der optræder også en negerslave⁴ i digtet, og de er i sandhed sjældne.

Forholdet mellem de to er klart nok skildret: hun er hans hjælper (i øvrigt den eneste, v. 31); om hun også er til disposition i andre henseender, står hen i det uvisse, men Kenney gør opmærksom på, at kålen i v. 84 omtales som et afrodisiakum – og Simulus er tilsyndeladende meget glad for grøntsager ...

Det mest påfaldende element i karakterskildringen af Simulus er hans angst for sulten (v. 4, v. 119) – hvor møder man ellers et tilsvarende træk i antik litteratur? Forfatteren forstår dog også at pointere, at Simulus er godt rustet i sin kamp for at overleve, ja han beretter endda, at han har overskud til at sælge grøntsager i den nærmeste by (hvad han bruger pengene til, bliver der dog ikke sagt).

Datering

Kenney argumenterer overbevisende for, at digtets primære forbillede er **Ovids *Metamorphoser***, især fortællingen om Philémon og Baucis fra 8. sang. Han mener derfor, at digtet ikke kan være ældre end 8 e. Kr., hvor Ovid afsluttede sit store værk, og gætter selv på et år ikke senere end 25 e. Kr.

Genre

Moretum hører til den digttype, man kalder *epyllion*, dvs. et lille epos. Der findes andre eksempler i latinsk litteratur, f. eks. **Catuls *Peleus og Thetis*** (64), episoden i 4. bog af **Vergils *Georgica*** med Aristaeus, og naturligvis andre pseudo-vergilianske digte som *Ciris* og *Culex*.

⁴ Jeg bruger med sindsro ordet *neger*, der jo blot betyder sort (af lat. *niger*). Der er naturligvis intet diskriminerende eller nedsættende ved denne glose, selv om nogle føler, at det ikke er politisk korrekt. Nå, men vi kan vel ikke alle være filologer.

Teksthistorie, manuskripter

I det store og hele er teksten godt overleveret: dog mangler der et halvt vers i v. 75, og Kenney har måttet anbringe *cruces* et par steder: v. 15, v. 56, v. 94. Det ældste manuskript stammer fra det 9. årh. Se i øvrigt fortegnelsen over manuskripter nedenfor.

Oversættelsen

Jeg har forsøgt at følge den latinske originaltekst så tæt som muligt, dvs. så antallet af linier er det samme som i originalen (hvilket jo også letter eftersporingen i den latinske tekst). Jeg har derimod ikke gjort noget bevidst forsøg på at gengive såkaldte 'poetiske' og 'prosaiske' gloser med tilsvarende ord på dansk. Kenney har i sin kommentar gjort et stort arbejde med at gøre rede for dette forhold i den latinske tekst, men i nutidens dansk vil en sådan sondring være meningsløs.

Latinsk tekst

[Vergilius,] *Moretum*⁵

iam nox hibernas bis quinque peregerat horas
excubitorque diem cantu praedixerat ales,
Simulus exigui cultor cum rusticus agri,
tristia venturae metuens ieiunia lucis,
5 membra levat vili sensim demissa grabato
sollicitaque manu tenebras explorat inertes
vestigatque focum, laesus quem denique sensit.
parvulus exusto remanebat stipite fomes
et cinis obductae celabat lumina prunae;
10 admovet his pronam summissa fronte lucernam
et producit acu stuppas umore carentis,
excitat et crebris languentem flatibus ignem.
tandem concepto, sed vix, fulgore recedit,
oppositaque manu lumen defendit ab aura
15 et reserat clausae †qua pervidet† ostia cellae
fusus erat terra frumenti pauper acervus:
hinc sibi depromit quantum mensura patebat,
quae bis in octonas excurrit pondere libras.
inde abit adsistitque molae parvaque tabella,
20 quam fixam paries illos servabat in usus,
lumina fida locat; geminos tunc veste lacertos
liberat et cinctus villosae tergore caprae
perverrit cauda silices gremiumque molarum.
advocat inde manus operi, partitus utroque:
25 laeva ministerio, dextra est intenta labori.
haec rotat adsiduum gyris et concitat orbem
(tunsa Ceres silicum rapido decurrit ab ictu),
interdum fessae succedit laeva sorori
alternatque vices, modo rustica carmina cantat
30 agrestique suum solatur voce laborem,
interdum clamat Scybalen. erat unica custos,
Afra genus, tota patriam testante figura,
torta comam labroque tumens et fusca colore,

⁵ Tekst efter E.J. Kenney, Bristol 1984.

pectore lata, iacens mammis, compressior alvo,
35 cruribus exilis, spatiosa prodiga planta.
hanc vocat atque arsura focis imponere ligna
imperat et flamma gelidos adolere liquores.
postquam implevit opus iustum versatile finem,
transfert inde manu fusas in cribra farinas
40 et quatit; atra manent summo purgamina dorso,
subsedit sincera foraminibusque liquatur
emundata Ceres. levi tum protinus illam
componit tabula, tepidas super ingerit undas,
contrahit admixtos nunc fontes atque farinas,
45 transversat durata manu liquidoque coacta,
interdum grumos spargit sale. iamque subactum
levat opus palmisque suum dilatat in orbem
et notat impressis aequo discrimine quadris.
infert inde foco (Scybale mundaverat aptum
50 ante locum) testisque tegit, super aggerat ignes.
dumque suas peragit Vulcanus Vestaque partes,
Simulus interea vacua non cessat in hora,
verum aliam sibi quaerit opem, neu sola palato
sit non grata Ceres, quas iungat comparat escas.
55 non illi suspensa focum carnaria iuxta
durati sale terga suis †truncique vacabant,
traiectus medium sparto sed caseus orbem
et vetus adstricti fascis pendebat anethi:
ergo aliam molitur opem sibi providus heros.
60 hortus erat iunctus casulae, quem vimina pauca
et calamo rediviva levi munibat harundo,
exiguus spatio, variis sed fertilis herbis.
nil illi deerat, quod pauperis exigit usus;
interdum locuples a paupere plura petebat.
65 nec sumptus ullius erat sed reclusa curae:
si quando vacuum casula pluviaeve tenebant
festave lux, si forte labor cessabat aratri,
horti opus illud erat. varias disponere plantas
norat et occultae committere semina terrae
70 vicinosque apte circa summittere rivos.

hic holus, hic late fundentes bracchia betae
 fecundusque rumex malvaeque inulaeque virebant,
 hic siser et nomen capiti debentia porra,
 grataque nobilium requies lactuca ciborum,
 75 crescitque in acumina radix
 et gravis in latum demissa cucurbita ventrem.
 verum hic non domini (quis enim contractior illo?)
 sed populi proventus erat, nonisque diebus
 venalis umero fasces portabat in urbem,
 80 inde domum cervice levis, gravis aere redibat,
 vix umquam urbani comitatus merce macelli:
 cepa rubens sectique famem domat area porri
 quaeque trahunt acri vultus nasturtia morsu
 intibaque et Venerem revocans eruca morantem.
 85 tum quoque tale aliquid meditans intraverat hortum;
 ac primum leviter digitis tellure refossa
 quattuor educit cum spissis alia fibris,
 inde comas apii graciles rutamque rigentem
 vellit et exiguo coriandra trementia filo.
 90 haec ubi collegit, laetum considit ad ignem
 et clara famulam poscit mortaria voce.
 singula tum capitum nodoso corpore nudat
 et summis spoliat coriis contemptaque passim
 spargit humi atque abicit; †servatum gramine bulbum
 95 tinguunt aqua lapidisque cavum dimittit in orbem.
 his salis inspargit micas, sale durus adeso
 caseus adicitur, lectas super ingerit herbas,
 et laeva †vestem† saetosa sub inguina fulcit,
 dextera pistillo primum fragrantia mollit
 100 alia, tum pariter mixto terit omnia suco.
 it manus in gyrum: paulatim singula vires
 deperdunt proprias, color est e pluribus unus,
 nec totus viridis, quia lactea frusta repugnant,
 nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
 105 saepe viri nares acer iaculatur apertas
 spiritus et simo damnat sua prandia vultu,
 saepe manu summa lacrimantia lumina terget

immeritoque furens dicit convicia fumo.
 procedebat opus; non iam salebrosus, ut ante,
 110 sed gravior lentos ibat pistillus in orbis.
 ergo Palladii guttas instillat olivi
 exiguique super vires infundit aceti
 atque iterum commiscet opus mixtumque retractat.
 tum demum digitis mortaria tota duobus
 115 circuit inque globum distantia contrahit unum,
 constet ut effecti species nomenque moreti.
 eruit interea Scybale quoque sedula panem,
 quem laetus recipit manibus, pulsoque timore
 iam famis inque diem securus Simulus illam
 120 ambit crura ocreis paribus tectusque galero
 sub iuga parentis cogit lorata iuencos
 atque agit in segetes et terrae condit aratrum.

Tekst og kommentar: E. J. Kenney, *The Ploughman's Lunch*. Den latinske tekst findes ss. 2-10.

Litteratur:

Sarah Garland, *Gyldendals store urte- og krydderibog*, København 1980
 Ilaria Gozzini Giacosa, *A Taste of Ancient Rome*, Chicago and London 1992,
 s. 54
 Niels Møller, *Verdenslitteraturen 1*, København 1928 s. 547f
 Martin Schanz u. Carl Hosius, *Geschichte der römischen Literatur 2*,
 München 1935⁴, s. 89f

Gloser

* betyder at glosen ikke findes i Jensen og Goldsmith (=JG), men må søges f.eks. i Lewis & Short (=LS), Oxford Latin Dictionary (=OLD) eller Georges.

hibernus *adj* vinter-
per-ago **-egi** **-actum** 3 fuldender (JG 3)
ex-cubitor **-oris** *m* vagt, vagtpost
cantus *4m* sang
prae-dico 3 forudsiger (JG 2)
ales **-itis** *m/f* fugl (nl. hanen)
Simulus *2m* digtets hovedperson
exiguus *adj* lille
tristis **-e** *adj* streng, alvorlig (JG 3)
metuo **-ui** – 3 er bange for

- ieiunium** 2*n* sult (JG **jejunium** 2)
lux lucis *f* dag (JG 1a)
5 **levo** 1 løfter op (JG 1)
vilis -*e* *adj* beskedent (JG 2)
sensim *adv* lidt efter lidt, langsomt
de-mitto -*m?si* -**misum** 3 lægger ned (JG 1b), sænker (nemlig på gulvet)
grabatus 2*m* briks
sollicitus *adj* omhyggelig, forsigtig (JG 2d)
ex-ploro 1 gennemsøger
in-ers -*tis* *adj* tung (JG 2)
vestigo 1 leder efter (JG 1)
focus 2*m* arne
laedo 3 skader, sårer (fordi han bliver brændt, JG 1)
parvulus *diminutiv af parvus* *adj* lille
ex-uro -*ussi* -**ustum** 3 brænder ud
stipes -*itis* *m* brændestykke (JG 2)
fomes -*itis* *m* tønder, fyrsvamp
cinis -*eris* *m* aske
ob-duco 3 dækker (JG 3)
lumen -*inis* *n* lys, glød (JG 1)
pruna 1*f* glødende kul
10 **ad-moveo** -**movi** -**motum** 2 holder hen til (JG 1)
pronus *adj* hældende (JG 1)
sum-mitto -*misi* -**misum** 3 sænker (JG 2)
lucerna 1*f* lampe
acus 4*f* nål
stuppa 1*f* blår, hamp
umor -*oris* *m* væske
careo 2 + *abl* har ikke (JG 1)
ex-cito 1 optænder (JG 3c)
creber -**bra** -**brum** *adj* gentagen (JG 2)
langueo -*gui* - 2 er svag
flatus 4*m* pust (JG 1)
con-cipio -**cepi** -**ceptum** 3 fænger (JG 1)
vix *adv* med nød og næppe
fulgor -*oris* *m* lys
op-pono -**posui** -**pos?tum** 3 sætter foran (til forsvar, JG 1a)
15 **re-sero** 1 åbner
per-video -**vidi** - 2 gennemser
ostium 2*n* dør (JG 2)
cella 1*f* forråds-kammer (JG a)
fundo fudi fusum 3 hælder
pauper -*eris* *adj* fattig, ubetydelig (JG 3)
acervus 2*m* bunke
de-promo -**prompsi** -**promptum** 3 tager, henter
mensura 1*f* mål (JG 2a)
pateo -*ui* - 2 strækker mig, rummer (JG 2)

- octoni** *adj num distr* otte ad gangen (JG 2)
ex-curro -cucurri -cursum 3 løber ud (JG 1)
pondus -eris *n* vægt (JG 1)
libra 1f et pund = 12 **unciae** (327,6 g)
ad-sisto -stiti - 3 + dat stiller mig hen ved (JG **as-sisto** a)
mola 1f mølle, kværn (v. 23 også *pl*)
tabella 1f et lille bræt (JG I)
20 **figo fixi fixum** 3 fæstner (JG 1)
paries -etis *m* væg
servo 1 forbeholder (JG 3)
geminus *adj* to (JG 2)
lacertus 2m arm (JG 1)
libero 1 + *abl* befrier fra (JG 2)
cingo 3 omgiver livet, ifører (JG 1)
villosus *adj* behåret
tergus -oris *n* skind (JG 2b)
capra 1f ged
****per-verro -verri -versum** 3 fejer (ej LS el. Georges)
cauda 1f hale
silex -icis *m* sten
***gremium** 2n det indre
partior dep 4 fordeler (JG 2)
utro-que *adv* til begge sider
25 **laevus** *adj* venstre
ministerium 2n assistance
intentus *adj + dat* beskæftiget med (JG 3)
labor -oris *m* (anstrengende) arbejde (JG 1)
roto 1 drejer (JG 1)
adsiduus *adj* vedvarende (JG **assiduus** 3)
gyrus 2m rundkreds
con-cito 1 sætter i hurtig bevægelse
***orbis -is** *m* møllestén (LS I)
tundo tut?di tunsum 3 knuser (JG b)
Ceres -eris *f* korn
de-curro -curri -cursum 3 løber ned
ictus 4m stød, slag
fessus *adj* træt
suc-cedo -cessi -cessum 3 + *dat* afløser (JG 6)
alterno 1 skifter
vicis *gen sg f* plads (JG 4)
30 **agrestis -e** *adj* bondeagtig, usleben, grov
solor dep 1 opmuntrer (JG 2)
Scybale 1f Scybale (jf *gr* σκύβαλον, τό snavs, mæg, skarn)
unicus *adj* eneste
custos -odis *m/f* vogter, opsynsmand, hjælper
Afer -fra -frum *adj* afrikansk
testor dep 1 vidner om (JG 3)

- tortus** *adj* krøllet, kruset
tumeo -ui - 2 svulmer
fuscus *adj* mørk
iaceo -cui - 2 hænger (JG **jaceo**)
****com-pressus** *adj* flad (Kenney)
alvus *2f* bug, mave
35 **crus** -uris *n* ben
exilis -e *adj* tynd
spatiosus *adj* rummelig, stor (JG 1)
prodigus *adj* som har overflod af noget
planta *1f* fodsål (JG 2)
ardeo arsi arsum 2 brænder (JG 1)
gelidus *adj* kold
ad-oleo -ui - 2 brænder, varmer
im-pleo -evi -etum 2 fuldfører (JG h)
opus versatile *n* kværnen (OLD), 'drejearbejdet' (Kenney)
iustus *adj* rigtig, passende (JG **justus** 2d)
finis -is *m* afslutning (JG 2)
cribrum *2n* sigte
farina *1f* mel
40 **quatio** - **quassum** 3 ryster
ater atra atrum *adj* mørk, sort
***purgamen** -inis *n* urenhed, dvs avner
dorsum *2n* ryg
sub-sido -sedi -sessum 3 bliver tilbage (JG 1ca)
sincerus *adj* ren (fri for urenheder, JG 2a)
foramen -inis *n* hul
liquo 1 sigter
e-mundo 1 renser ganske
Ceres -eris *f*, se v. 27
levis -e *adj* glat (JG 1)
com-pono -posui -positum 3 lægger (JG II B 1)
tab?la *1f* bræt, bord (JG I)
in-gero -gessi -gestum 3 hælder ned på (JG 1)
unda *1f* vand (JG 3a)
con-traho -traxi -tractum 3 samler (JG 1)
fons -tis *m* vand (JG 1)
45 ***trans-verso** 1 vender igen og igen (hapax legómenon, Georges s.v.)
duro 1 gør hård (JG 1)
liquidum *2n* væske (JG **liqu?dus** 1)
cogo co-egi co-actum 3 samler (JG 1)
***grumus** *2m* en lille bunke
spargo sparsi sparsum 3 bestrør (JG 2)
sub-ago -egi -actum 3 bearbejder, ælter (JG 3)
levo 1 glatter
palma *1f* håndflade (JG 1)
suus *pron poss refl* sædvanlig (JG 2a)

- di-lato** 1 udbreder
orbis -is *m* cirkel (JG 1)
noto 1 mærker (JG 1)
im-primo -pressi -pressum 3 trykker ind i (JG 1)
aequus *adj* lige stor (JG 2)
dis-crimen -inis *n* afstand (JG 1)
quadra 1f lille stykke, segment (JG 3)
***mundo** 1 renses, rengør
aptus *adj* egnet (JG 4)
50 **testa** 1f teglsten (JG 2)
aggero 1 dynger op
per-ago -egi -actum 3 gennemfører (JG 3)
Vulcanus 2*m* ild (JG s.v.)
Vesta 1f ilden (på arnen, JG 2b)
pars -tis *f* andel (JG 1)
vacuus *adj* ledig (JG 3)
cesso 1 driver, hviler (JG 2)
ops opis *f* middel (jf JG I 2c)
neu *konj* for at ikke (JG **neve**)
palatum 2*n* gane (som organ for smagen, JG 1)
esca 1f føde, mad
55 **suspensus** *adj* svævende, hængende (JG 1)
***carnarium** 2*n* en ramme med kroge til kød
iuxta *præp + akk* ved siden af, tæt ved (JG **juxta** II 1)
duro 1 tørrer (JG I 1)
tergum 2*n* ryg
sus suis *m* svin
truncus 2*m* krop
vaco 1 mangler (?)
tra-icio -ieci -iectum 3 gennemborer (JG **tra-jicio** II)
spartum 2*n* snor
orbis -is *m* rund skive (JG 2)
ad-stringo -strinxi -strictum 3 binder sammen (JG **a-stringo** 1)
anethum 2*n* dild
molior *dep* 4 bringer til veje (JG 3a)
pro-vidus *adj* betænksom, klog (JG 3)
60 ***casula** 1f *diminutiv af casa* 1f hytte
vimen -?nis *n* vidje, kvist
calamus 2*m* rør, strå
rediv?vus *adj* tidligere benyttet
levis -e *adj* let (JG 1)
harundo -?nis *f* rør (JG **arundo** 1)
spatium 2*n* omfang, størrelse (JG I 2)
herba 1f urt (JG 1)
de-sum -fui -esse + dat mangler for (JG 1)
ex-igo -egi -actum 3 forlanger (JG 2b)
locuples -itis *adj* rig (JG 2)

- peto petivi petitum** 3 kræver (JG 3b)
 65 **sumptus** 4*m* udgift (JG 1)
recula 1*f* en lille formue *diminutiv af res*
pluvia 1*f* regn
festus *adj* hellig
lux lucis *f* dag (JG 1a)
aratrum 2*n* plov
opus -eris *n* arbejde, beskæftigelse (JG I 1)
dis-pono -posui -positum 3 fordeler, anbringer
nosco novi notum 3 erfarer, *pf* forstår (JG 1)
occultus *adj* skjult (JG 1)
com-mitto -misi -missum 3 betror (JG 5)
 70 **vicinus** *adj* nærliggende
aptus *adj* hensigtsmæssig (JG 4)
***sum-mitto -misi -missum** 3 leder
rivus 2*m* vandløb, bæk
holus -eris *n* grøntsag, især kål (JG **olus**)
fundo fudi fusum 3 udbreder mig (JG 2a)
bracchium 2*n* arm (om planter, jf JG **brachium** 3b, Keller 67)
beta 1*f* rødbede
fecundus *adj* rigelig (JG 3b)
rumex -?cis *m* syre (en plante, Garland 97)
malva 1*f* katost
inula 1*f* læge-alant, ellensrod (Garland 68f)
siser -eris *n* rodplante (måske gulerod)
caput -?tis *n* hoved (på ting, JG 1a)
debeo 2 skylder (JG 1)
porrum 2*n* porre
nobilis -e *adj* fornem, udmærket (JG 4)
re-quietis -?tis *f* lindring
lactuca 1*f* salat (jf **Martialis** 13.14)
 75 **acumen -inis** *n* top, spids (JG 1)
radix -icis *m* radise, ræddike (JG 3)
***di-mitto -misi -missum** 3 udsender, *pass* vokser ud til (jf JG 1)
***cucurbita** 1*f* græskar
venter -tris *m* mave, rounding (JG 2)
***con-tractus** *adj* snæver, beskeden? (LS **con-tr?ho ult**)
pro-ventus 4*m* afgrøde (JG 2a)
nonisque diebus 'hver ottende dag' (jf JG **nund?nae** 1a)
venalis -e *adj* som er til salg
 80 **cervix -icis** *f* hals
aes aeris *n* penge (JG 2)
comito 1 ledsager (JG **com?tor**)
merx -cis *f* vare
macellum 2*n* kødtorv
cepa 1*f* løg (JG **caepa**)
rubens -tis *adj* rød

- *sectum porrum 2n purløg
 fames -is f sult
 area 1f grund (JG 1)
 traho traxi tractum 3 trækker sammen (JG 4)
 acer acris acre adj skarp (JG 1)
 nasturtium 2n brøndkarse (JG nasturcium, Garland 83)
 intibum 2n endivie, cikorie (Garland 47)
 eruca 1f art kål
 moror dep 1 tøver, udebliver (JG 1)
 85 med?tor dep 1 tænker på (JG 2)
 *re-fodio -f?di -fossum 3 graver op (igen, LS)
 spissus adj tæt
 alium 2n hvidløg (JG allium)
 fibra 1f trævl, fiber (det ydre? – Kenney: the insides)
 coma 1f løv, blad
 apium 2n persille (el. seller)
 gracilis -e adj fin (JG 1)
 ruta 1f rude (en bitter urt, Garland 98)
 rigens -tis adj stiv
 vello velli vulsum 3 rykker op, plukker
 coriandrum 2n koriander (Garland 48f)
 tremo -mui - 3 sitrer, ryster (JG 1)
 *filum 2n stilk
 90 laetus adj behagelig (JG 2), rigelig (ibid. 4)
 famula 1f slavinde
 posco poposci - 3 + to akk forlanger noget af nogen (JG 1)
 mortarium 2n morter
 nodosus adj knudret
 nudo 1 blotter, berøver (JG 3)
 spolio 1 klæder af, piller
 corium 2n skind, skræl
 contemptus adj værdiløs, foragtet
 spargo sparsi sparsum 3 strør
 servo 1 bevarer, gemmer (JG 3)
 gramen -?nis n urt, blad?
 bulbus 2m løg (JG s. 822)
 95 tinguo 3 dypper, væder
 cavus adj hul
 in-spargo -spersi -spersum 3 strør på (JG in-spergo)
 mica 1f lille stykke, korn
 ad-edo -edi -esum 3 opbruger, opløser (JG 2)
 lego legi lectum 3 samler (JG 1)
 in-gero -gessi -gestum 3 hælder ned på (JG 1)
 laeva sc. manu
 saetosus adj behåret
 sub præp + akk nær hen til, tæt op til, lige ved (JG II d)
 inguen -?nis n underliv, skød

- fulcio fulsi fultum** 4 understøtter (JG 1)
pistillus 2*m* støder
fragro 1 dufter, lugter
mollio 4 blødgør
100 **tero trivi tritum** 3 gnider, river, støder (JG 2)
gyrus 2*m* rundkreds
vis *f* væsen, karakteristikum (JG 4)
de-perdo -**perd?di** -**perd?tum** 3 mister (JG 2)
viridis -*e* *adj* grøn (JG 1)
lacteus *adj* mælkehvid, ost-
frustum 2*n* stump (Keller 85)
re-pugno 1 stritter imod
nitens -*tis* *adj* skinnende
vario 1 pletter (JG 1)
105 **naris** -*is* *f* næsebor
iaculor *dep* 1 går løs på (jf JG **jaculor** 2b)
apertus *adj* åben
spiritus 4*m* duft, lugt (JG 5)
simus *adj* fladnæset
damno 1 fordømmer
prandium 2*n* frokost (spises før kl. 12 middag)
manu summa 'håndryggen' (Kenney *ad loc.*)
lacrimo 1 græder
tergeo tersi tersum 2 tørrer
im-meritus *adj* uskyldig
furo - - 3 er rasende
convicium 2*n* skældsord
pro-cedo -**cessi** -**cessum** 3 skrider frem (JG 1)
salebrosus *adj* ujævn
110 **Palladius** *adj* hvad der hører til Pallas Athene
in-stillo 1 drypper ned i
olivum 2*n* olivenolie
vires aceti 'den stærke eddike'
in-fundo -**fudi** -**fusum** 3 hælder over (JG 1)
acetum 2*n* eddike
com-misceo -**miscui** -**mixtum** 2 blander
re-tracto 1 behandler igen (JG 2)
115 **circu-eo** -**ii** -**itum** -**ire** går omkring i
di-sto - - 1 er adskilt
con-sto -**stiti** - 1 fremstår, er (JG II 1a)
ef-fectus *adj* gennemarbejdet
species 5*f* udseende (JG II 2), form (*ibid.* II 3)
moretum 2*n* en landlig ret (JG s.v., Keller 83)
e-ruo -**rui** -**rutum** 3 fremdrager (JG 1)
se-dulus *adj* flittig (Keller 139)
pello pepuli pulsum 3 fordriver (JG 2)
in diem illam 'for den dag' (JG **dies** 1)

120 **se-curus** *adj* ubekymret (JG 1)
ambio -?vi -?tum -?re omgiver (JG 1)
***ocrea** *1f* gamache
par paris *adj* ens
galerus *2m* skindhue
parens -tis *adj* lydig
***loretus** *adj* bundet med en rem
iuventus *2m* ung tyr eller stud (JG aa)
seges -etis *f* kornet (på marken)
con-do -didi -ditum *3* stikker i, begraver (JG 2b, 2bz)

Oversættelse

[Vergilius,] *Moretum*

Nu havde natten fuldført ti timer, da det var vinter,
og som en vagtpost med sang havde hanen forudsagt dagen;
da står Simulus op, han dyrker en mark, som er lille;
bange han er for den kommende dag og for sulten, den bringer;
5 langsomt han løfter sin krop fra briksen, som er beskeden,
og med forsigtige hænder han udforsker mørket det tunge,
endelig finder han frem til arnen, men brænder sig på den.
Der var endnu tilbage en glød i den udbrændte aske,
der som et dække nu lå henover det glødende trækul;
10 frem han førte sin hældende lampe og sænkede panden,
fremdrog derefter med nål nogle stumper af hamp, der var tørre,
og med adskillige pust den sløve ild han fik antændt.
Endelig fængede den med besvær, og han gik tilbage,
lagde sin hånd henover og skærmede lyset mod trækken,
15 åbnede den lukkede dør, der spisekammeret dækkede.
Her var der spredt på gulvet en fattig bunke af kornaks:
herfra han tog til sig selv så meget, som målet nu rummed;
vægten af kornet beløb sig i pund til to gange otte.
Derfra han gik, ved kværnen sig stilled, og på et træbræt,
20 som på en væg var fæstnet og tjente til denne slags formål,
stillede han sit trofaste lys; af armene tøjet
han sig befried, og iført et skind af en langhåret hunged
fejdede med halen af den han kværnens sten og dens indre.
Hænderne derpå til arbejdet kaldtes, fordelt blev de begge:
25 venstre sku' hjælpe, den højre blev brugt til den hårdeste møje.
Denne roterede stenen omkring i uafladelig rundgang
(kornet løb ned, da det knustes ved stenenes hastige støden);
venstre hånd kommer til tider og hjælper sin mødige søster
og skifter plads med den; snart synger han sange fra landet
30 og med sin uslebne stemme opmuntrer han arbejdets møje.
Også til tider på Scybale råbes, den eneste hjælper;
Afrika var hendes hjem, hvad klart der ses af figuren:
håret var kruset, og læberne svulmed, og farven var kulsort,
bred foroven, med hængende bryster, men fladere maven,
35 benene tynde, men udstyret var hun med mægtige fødder.
Hende kaldte han på og befalede hende at lægge
brænde på arnen og varme det iskolde vand op ved ilden.
Efter at arbejdet passende nok var kommet til ende,
bragte han derpå med hånden melet over til sigten,
40 hvor den blev rystet, og avnerne lagde sig sorte foroven.
Renset blev melet tilbage og sigtedes ned gennem huller,
så det var rent; med det samme han lagde det ovenpå bordet -
ét, der var glat - og henover hældte han vand, der er lunkent,
samler nu væsken og melet sammen, så dét bliver blandet,

45 vender det, så det bli'r samlet og fast ved hånd og ved væske,
 bunkerne strør han til tider med salt, og da det var æltet,
 glatter han værket og former en cirkel med hånden,
 og med en ligelig afstand han presser linjer i dejen.
 Derpå han bragte til arnen den hen (et passende sted af
 50 Scybale var blevet rengjort), han dækker med tegl, tænder ild op.
 Medens nu ilden og arnen udfører hver deres rolle,
 hviler ej Stimulus ud i den ledige stund derimellem,
 nej, til sig selv noget andet han søger, at ikke kornet
 keder hans gane: han samler nu mad, som kan bruges.
 55 Kroge med kød var ikke hos ham blevet ophængt ved arnen,
 rygge af svin, konserveret med salt, var ikke til stede,
 nej, kun en ost, med en snor boret gennem i midten af skiven,
 hang der tilsammen ved siden af bundtet af dild, der var gammelt:
 følgelig bringer vor tænksomme helt noget andet til veje.
 60 Lige ved siden af hytten en have var anlagt, som nogle
 kviste tilsammen med genbrugte rør udgjorde et hegn for;
 lille af omfang den var, men frodig med talrige urter.
 Intet der mangled for ham, som fattige folk kunne fordre,
 ofte en rigmand forlangte langt mer fra sin fattige nabo.
 65 Udgifter havde han ej, for værdien lå i hans omsorg:
 hvis han i huset hjemme blev holdt, fordi det var regnvej, r,
 eller en festdag der kom, eller plovens arbejde hviled,
 straks i haven han var. At lægge forskellige planter
 kendte han til og til frø at betro den usete jordbund
 70 og til at lede det vand, der var nærved, rigeligt rundtom.
 Her var der kål, her bredte rødbeden armene vidtom,
 syre i mængde der var, og alanten og malven her blomstred,
 her karotter der var og porrer med navn efter ho'det,
 her var salat, der lindrer så godt efter fornemme retter,
 75 radiser, der vokser sig spidse,
 græskar, der vokser sig tunge og får nogle mægtige maver.
 Dette fik ejeren ikke (for hvem var mere beskeden?),
 men til folket gik hans produkter, og én gang om ugen
 bar han på skulderen bundterne ind, som han solgte i byen,
 80 hvorfra han hjem kom, lettet på nakken, men tynget af penge,
 sjældent med varer, som han havde købt på marked i byen:
 sulten blev tæmmet af rødmende løg og af grunden med purløg,
 brøndkarse også, så skarp i sin smag, at sit ansigt man skærer,
 eller cikorie og kål, der vækker den tøvende elskov.
 85 Sådanne tanker var hans, da han nu gik ud i sin have;
 først forsigtigt han graver med fingrene atter i jorden:
 hvidløg – fire i tallet – han trækker med fibrene tætte;
 derpå han plukker persillens fineste blad og den stive
 rude med samt koriander, der skælver på småbitte stængler.
 90 Efter at dette var samlet, han sad ved det dejlige ildsted,
 bad nu sin hjælper med tydelig røst sig morteren give.

Derpå han fjerner de enkelte fed fra det knudrede hvidløg,
skræller dem for deres skind, som ud over gulvet han spreder
over det hele og smider det væk; og løget sammen med blade
95 vædes i vand, og ned i morterens hulning det lægges.
Saltkorn blir strøet heri, og når saltet er opløst, han lægger
ost ovenpå, som er hård, og derpå de samlede urter;
morteren støttes i hans behårede skød af hans venstre
100 hånd, mens den højre de duftende hvidløg med støder
blødgør, og alt bliver knust, så saften blir ligeligt blandet.
Hånden i cirkler går rundt: de enkelte ingredienser
særpræget mister, og farven blir én i stedet for mange,
ikke helt grøn, for det blir forhindret af stykker af osten,
ikke helt hvid som af mælk: de talrige urter gir pletter.
105 Ofte en kraftig odeur der stiger op til hans åbne
næse: han bander over sin frokost med ansigtet bortvendt,
ofte han tørrer de fugtige øjne med bagen af hånden
og den uskyldige røg bliver ramt af rasende skældsord.
Arbejdet skrider dog frem: og nu ikke ujævnt som førhen
110 støderen går, men tungere går den i langsomme cirkler.
Følgelig drypper han ned nogle dråber af Pallas' olie,
hælder af stikkende eddike en lille smule derover,
blander igen sit værk og tager det under behandling.
Endelig lader han så to fingre gå gennem den hele
115 morter, og ud af de adskilte dele én kugle der formes,
således at der er skabt af form og af navn: en *moretum*!
Samtidig havde den flittige Scybale fremskaffet brødet,
hvilket med glæde han tog i sin hånd, og frygten for sulten
var drevet bort, og uden bekymring var Simulus dén dag;
120 benene dækkede han med gamacher, med huen på ho'det
tvang han de lydige stude ind under åget med remme,
drev dem på markerne ud og begravede ploven i jorden.